

Sprejmite ukrepe za inkluzivno izobraževanje

Razmišljanja in predlogi delegatov

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

SPREJMITI UKREPE ZA INKLUZIVNO IZOBRAŽEVANJE

Razmišljanja in predlogi delegatov

Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje (Agencija) je neodvisna in samoupravna organizacija, ki jo podpirajo države članice Agencije in evropske institucije (Komisija in Parlament).

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

Podpora Evropske komisije za pripravo te publikacije ne pomeni odobritve njene vsebine, ki odraža le stališča avtorjev, zato Komisija ne more biti odgovorna za kakršno koli uporabo navedenih podatkov.

Stališča, ki jih v tem dokumentu navajajo posamezniki, ne predstavljajo nujno uradnih stališč Agencije, njenih držav članic ali Komisije. Komisija ne odgovarja za nobeno možno uporabo informacij iz tega dokumenta.

Uredniki: Victoria Soriano in Mary Kyriazopoulou, osebje Agencije

Dovoljena je objava izvlečkov iz tega dokumenta, pod pogojem, da je naveden jasen sklic na vir. To poročilo je treba v virih navesti, kot sledi: Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje, 2016. *Sprejmite ukrepe za inkluzivno izobraževanje: Razmišljanja in predlogi delegatov*. Odense, Danska: Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje

Z namenom zagotavljanja večje dostopnosti je to poročilo na voljo v 23 jezikih in v dostopni elektronski obliki na spletni strani Agencije: www.european-agency.org

ISBN: 978-87-7110-613-8 (elektronska različica)   ISBN: 978-87-7110-590-2 (tiskana različica)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2016

Sekretariat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Pisarna v Bruslju
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

VSEBINA

PREDGOVOR	5
UVOD.....	6
RAZMIŠLJANJA IN PREDLOGI MLADIH DELEGATOV.....	8
Ključna sporočila in priporočila.....	9
1. <i>Vse o nas, z nami.....</i>	9
2. <i>Šole brez ovir .....</i>	10
3. <i>Razbijanje stereotipov.....</i>	14
4. <i>Raznolikost je mešanica, inkluzija pa je tisto, zaradi česar mešanica deluje .....</i>	16
5. <i>Postati polnopravni državljani .....</i>	18
KONČNI KOMENTARJI.....	21

Slika 1. Zastave držav članic Agencije

PREDGOVOR

Države članice Evropske agencije za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje (Agencije) so se dogovorile, da bodo leta 2015 imele Evropski posvet.

To je četrti tovrsten dogodek, ki ga je organizirala Agencija. Dva izmed preteklih posvetov sta potekala v Evropskem parlamentu v Bruslju (leta 2003 in leta 2011), eden pa je potekal v portugalskem parlamentu v sodelovanju s portugalskim Ministrstvom za izobraževanje in portugalskim Predsedstvom Sveta Evropske unije (leta 2007).

Dogodek leta 2015 je bil organiziran v tesnem sodelovanju z luksemburškim Predsedstvom Sveta Evropske unije in z luksemburškim Ministrstvom za izobraževanje, otroke in mladino.

Dvainsedemdeset mladih s posebnimi izobraževalnimi potrebami in/ali invalidnostmi in brez njih je bilo povabljenih k razmišljanju in razpravi o tem, kako je bilo inkluzivno izobraževanje izvajano v njihovih izobraževalnih okoljih. Rezultati njihovih razprav so dali dobre primere za ukrepe v zvezi z inkluzivnim izobraževanjem.

Dogodka se je udeležilo približno 250 udeležencev in deležnikov iz 28 držav članic Agencije, pa tudi oblikovalci politik in predstavniki iz evropskih in mednarodnih institucij.

Agencija je pripravila to poročilo na podlagi razprav mladih in rezultatov, predstavljenih na plenarni seji.

Agenciji je bila organizacija dogodka v zadovoljstvo in čast. Še posebej se želimo zahvaliti 72 mladim delegatom in njihovim družinam, učiteljem ter podpornemu osebju, ministrstvu za izobraževanje, predstavnikom iz evropskih in mednarodnih organizacij in, končno, luksemburškemu Ministrstvu za izobraževanje, otroke in mladino za njegovo sodelovanje in predanost. Brez njih ne bi bilo mogoče organizirati tako pomembnega dogodka.

Per Ch Gunnvall
Predsednik

Cor J.W. Meijer
Direktor

UVOD

16. oktobra 2015 je luksemburško Predsedstvo Sveta Evropske unije gostilo četrti posvet Agencije z naslovom »Inkluzivno izobraževanje – sprejmite ukrepe!«. Dvainsedemdeset mladih iz vse Evrope s posebnimi izobraževalnimi potrebami in/ali invalidnostmi in brez njih je imelo priložnost razpravljati o tem, kako njihove šole in skupnosti zagotavljajo inkluzivno izobraževanje zanje.

V svojem uvodnem govoru je Claude Meisch, luksemburški minister za izobraževanje, otroke in mladino, navedel objavo *Luksemburške listine* leta 1996 kot rezultat evropskega sodelovanja na področju integracije v šolah. Izrazil je svoje zadovoljstvo nad tem, da skoraj 20 let po *Listini* Luksemburg koordinira *Luksemburška priporočila*, ki so nastala na podlagi posveta leta 2015, in ki jih je predstavil svojim sodelavcem na Svetu ministrov za izobraževanje 23. novembra 2015. Gospod Meisch je spodbudil mlade delegate, naj izkoristijo priložnost, da se svobodno izrazijo in predstavijo ukrepe za inkluzivnost, od katerih imajo v svojih šolah korist, ter vidike, ki jih je treba izboljšati. Prav tako je poudaril glavne razvojne dosežke in izboljšave na področju vključevanja v luksemburški izobraževalni sistem.

Gospa Marianne Vouel, direktorica Oddelka za posebno izobraževanje na luksemburškem ministrstvu za izobraževanje, otroke in mladino, je v svoji predstavitvi izrecno navedla, da si strokovnjaki in oblikovalci politik delijo skrbi z učenci in da si prizadevajo za izboljšanje kakovosti izobraževanja. Poudarek je treba nameniti učencem z bolj kompleksnimi potrebami, saj si tudi oni zaslužijo biti vidni. Izpostavila je, da je vsakdo drugačen in da ima vsakdo drugačne potrebe. Eden izmed poglobitvenih izzivov za izobraževalne sisteme predstavlja zavedanje raznolikosti in odzivanje nanjo.

(Celotno besedilo predstavitev luksemburških uradnikov je na voljo na spletni strani Posveta: <https://www.european-agency.org/events/takeaction>.)

Namen dogodka je bilo opolnomočenje učencev in zagotavljanje njihove vključenosti v oblikovanje izobraževalnih politik. Zamisel je bila, naj 15-/16-letni učenci iz 28 držav članic Agencije predstavijo, kako se inkluzivno izobraževanje izvaja v njihovih šolah, in naj pomagajo prepoznati napredek v inkluzivnem izobraževanju od prvega posveta iz leta 2003.

Ta Posvet je gradil na rezultatih treh predhodnih posvetov Agencije, ki so potekali v Bruslju (leta 2003 in leta 2011; <https://www.european-agency.org/events/young-views-on-inclusive-education-european-hearing-2011-brussels>) in v Lizboni (2007; <https://www.european-agency.org/events/young-voices-meeting-diversity-in-education>). Na treh preteklih posvetih je sodelovalo več kot 240 mladih, ki so predstavljali srednješolsko, poklicno ter višje in visokošolsko izobraževanje.

Med pripravami na dogodek je 72 mladih udeležencev na svoje šole prejelo dokument z glavnimi izidi preteklih treh posvetov, pa tudi določena vprašanja v razmislek in razpravo.

Vprašanja za razpravo so se nanašala na načine, na katere jih njihova šola podpira pri njihovem izobraževanju, primere, kako učitelji in sošolci upoštevajo njihove potrebe, dostopnost, organizacijo razreda in predloge o načinih, na katere bi premagali preostale ovire za inkluzijo.

Med posvetom so imeli mladi učenci, razdeljeni v šest delavnic, priložnost za nadaljnjo razpravo o teh ključnih zadevah in vprašanjih, delitev svojih lastnih osebnih izkušenj in tudi za prenos sporočil svojih vrstnikov.

Glavni izidi razprav na delavnicah so bili predstavljeni na plenarni seji, v obliki ključnih sporočil, in so bili temelj za oblikovanje *Luksemburških priporočil*.

Slika 2. Mladi delegati in drugi predstavniki na evropskem posvetu

RAZMIŠLJANJA IN PREDLOGI MLADIH DELEGATOV

Izidi Posveta 2015 so skladni z izidi preteklih treh posvetov, ki jih je Agencija organizirala v letih 2003, 2007 in 2011 ter gradijo na njih. Izidi teh preteklih posvetov so poročali o napredku v zvezi z inkluzivnim izobraževanjem v različnih evropskih državah.

Agencija je razvila korpus znanja na podlagi glavnih izidov razprav mladih učencev na treh preteklih posvetih. To je pripeljalo tudi do nekaterih načel, ki jih je treba ob izvajanju inkluzivnega izobraževanja upoštevati. Ta vključujejo:

- **Vodilna načela o pravicah, povezanih s/z:**

- *spoštovanjem*: pravica biti spoštovan, biti v celoti vključen v vse odločitve, ki te zadevajo in ne biti diskriminiran.
- *kakovostjo in enakostjo v izobraževanju*: pravica do prejemanja kakovostnega izobraževanja, enakih možnosti pri izobraževanju in do prejemanj ustrezne podpore za omogočanje polnega dostopa in udeležbe v izobraževalnih dejavnostih in v šolah s svojo lokalno vrstniško skupino.
- *družabnim in delovnim življenjem*: pravica do neodvisnega življenja, družine, prilagojenega bivališča, udeležbe v nadaljnjem študiju (na univerzi), do službe in do neločevanja od oseb brez invalidnosti na vseh področjih svojega življenja.

- **Ključno načelo o koristih inkluzivnega izobraževanja:**

- Pridobimo več socialnih veščin, se naučimo živeti skupaj s svojimi vrstniki, se naučimo biti močnejši in bolj neodvisni – borimo se proti diskriminaciji in stereotipom, naučimo se ukrepanja v resničnem svetu in smo bolj pripravljeni na iskanje službe v prihodnosti. To je prvi korak pri polnopravnem vključevanju v družbo. Inkluzivno izobraževanje je koristno za vse – odpre se nov svet in raznolikost je pozitivna.

Mladi delegati so na Posvetu 2015 izrazili splošno zadovoljstvo s svojim izobraževanjem. izpostavili pa so tudi obstoječe pomanjkljivosti v njihovem izobraževanju in predstavili nekatere konkretne predloge. Situacija izobraževanja, o kateri so poročali mladi, je bila skupaj z njihovimi predlogi zbrana in povzeta ter tvori temelj *Luksemburških priporočil*. Priporočila si prizadevajo podpirati izvajanje inkluzivnega izobraževanja kot najboljše opcije, kjer obstajajo potrebni pogoji. Priporočila se osredotočajo na pet ključnih sporočil, ki so jih izrazili mladi med svojimi razpravami in predstavitevijo izidov.

Ključna sporočila in priporočila

1. Vse o nas, z nami

Prvo sporočilo – *Vse o nas, z nami* – zadeva neposredno vključenost mladih učencev v sprejemanje vseh odločitev, ki jih zadevajo:

- Glasove mladih in njihovih družin je treba slišati in upoštevati ob sprejemanju vseh odločitev, ki jih zadevajo neposredno ali posredno.
- Mlade je treba vprašati, kakšne so njihove potrebe.
- Mladinske organizacije je treba vključevati sistematično.

Mladi so se jasno izrazili, da morajo biti oni in njihove družine aktivno vključeni in da jim je treba pred sprejemanjem odločitev prisluhniti in upoštevati njihove prave potrebe in želje. Podobno se zavzemajo za pozitivno vlogo, ki jo igra sistematično vključevanje različnih organizacij mladih in invalidov. Te organizacije vidijo kot ključne pri svoji podpori. Sveti učencev ali parlamenti učencev imajo v njihovih šolah različno vlogo. Sodelovanje mladih in vključitev v tovrstne svete dojemamo kot pomemben način za polno vključenost v šolsko življenje in ga močno spodbujamo.

Primeri delegatov

Vključenost učencev in družin:

Ob oblikovanju novih strategij se pojavi potreba po vključevanju mladih (s posebnimi izobraževalnimi potrebami) v sprejemanje odločitev na vseh nivojih, od vlade do vsakodnevne prakse. Upoštevajte potrebe posameznika (Amund in Helene, Norveška).

Zelo pomembno je, da so starši vključeni v odločitve, ki zadevajo njihove otroke (Jack, Združeno kraljestvo – Severna Irska; Kristina, Slovaška).

Sveti učencev:

Počutim se vključena v svojem razredu. Sem članica dijaškega/študentskega sveta, izvolili so me moji sošolci. Imam podpornega učitelja, ki me podpira (Andrea, Malta).

V šoli imamo svet učencev, ki se osredotoča na sodelovanje z učenci s posebnimi potrebami. Otroci, ki so del šolskega sveta, imajo še posebej aktivno vlogo (Agné in Kornelijus, Litva).

Cenim dijaški/študentski svet, v katerem lahko podam svoje mnenje o načrtih (Blake, Irska).

Saul je bil izbran kot »head boy« (visok položaj v svetu učencev) z glasovi otrok na šoli (Alexander in Saul, Združeno kraljestvo – Anglija).

Vključenost organizacij:

V moji državi imamo nacionalno združenje. Prek te organizacije rešimo nekatere od težav. Podnaslavljanje, ki je zelo pomembno za osebe s slušno okvaro. Ta organizacija prevzame filme in jih podnaslovi (Javier, Španija).

V moji državi obstaja zelo dobra organizacija. Ima, na primer, razrede za invalidne učence, ki ne morejo slediti običajnemu pouku. Organizacija jim omogoča tudi tutorstvo. Imamo tudi organizacijo, ki se imenuje »dom za slepe« in resnično izboljša življenja slepih (Céline in Florence, Luxembourg).

V moji državi obstaja združenje za ljudi, ki ne vidijo dobro ali ki so slepi. Združenje mi omogoča branje na mojem računalniku. Informacije berem na svojem iPadu ali računalniku (Lorenzo in Matteo, Italy).

V moji državi obstajajo posebna združenja, ki pomagajo otrokom z invalidnostjo. Spodbujajo rešitve za težave in tesno sodelujejo z Ministrstvom za izobraževanje (Georgia in Minas, Ciper; Stefanos in Georgios, Grčija).

V moji državi obstaja združenje za disleksijo. Imajo posebno spletno stran, prek katere obveščajo ljudi o prednostnih in slabostih disleksije (Erazem in Primož, Slovenija).

Verjamem, da bi morali pozvati politike in omogočiti čim večjo podporo tem organizacijam. V naših življenjih igrajo pozitivno vlogo. Pomagajo nam braniti naše pravice. Pomagajo nam povečati ozaveščenost v družbi (Adrià, moderatorica, Španija).

2. Šole brez ovir

Drugo sporočilo – *Šole brez ovir* – se nanaša na odstranitev vseh fizičnih in tehničnih ovir:

- Mnoge ovire so v šolah že premostili, treba pa je odstraniti vse ovire, da se fizično omogoči doseganje lokalnih izobraževalnih centrov, enostaven dostop do njih ter gibanje po njih.
- Izobraževalne zgradbe v postopku obnove ali posodabljanja morajo upoštevati načela dostopnosti, kot je izdelava večnamenskih in/ali tihih območij v šolah, ter povečanje razpoložljivosti fleksibilne izobraževalne opreme.

- V skladu s potrebami posameznika je treba dati na voljo ustrezne tehnične pripomočke in izobraževalna gradiva.

Mladi so razpravljali o štirih temah. Najprej so opozorili, da doseganje izobraževalnih centrov lahko še vedno predstavlja izziv. Uporaba javnega prevoza je zelena opcija, vendar pa to pomeni, da je treba javni prevoz prilagoditi. Posebni prevoz se upošteva kot alternativa le, kadar ni druge možnosti. Po mnenju mladih je pomanjkanje priročnega prevoza eden od mnogih dejavnikov, ki učencem preprečujejo obiskovanje lokalne šole.

Na drugem mestu so mladi poročali, da se je dostop do šol izboljšal. Izrazili so očitno zadovoljstvo nad prilagodljivostjo in dostopnostjo svojih šol, tako formalno – z namestitvijo klančin, dvigal in prilagojenih sanitarij – kot tudi »ustvarjalno« – ko so šole in (predvsem) sošolci pripravljene pomagati v primeru težav (na primer, kadar dvigalo ne deluje). Potrebne so določene izboljšave za olajšanje dostopa do izhodov v sili, do različnih prostorov, kor sta npr. telovadnica in jedilnica, ali dostop do dvigal, kjer je potreben ključ za odpiranje. Pomembno je zagotoviti osebno zaščito in varnost vseh učencev.

Tretjič, gibanje po šoli se je izboljšalo in je podprto. Mladi so poročali o obstoju širokih hodnikov in prisotnosti znakov v brajici, kjer so potrebni. Tiha in večnamenska območja se v šolah smatrajo kot podpora za vse učence in jih je treba pogosteje uveljaviti. Delegati so navedli, da pouk poteka v učilnicah, do katerih imajo dostop vsi učenci.

Nazadnje, prilagojeni tehnični pripomočki i gradiva so vse širše razpoložljivi in predstavljajo pogoj za inkluzijo.

Mladi učenci so poudarili, da ni univerzalnih rešitev, prav zato je zelo potrebno povprašati po potrebah posameznika in jih upoštevati. Šole morajo biti fleksibilne in sposobne improvizirati z alternativami. Oprema šole bi morala pokrivati potrebe vseh učencev.

Primeri delegatov

Dostopnost na poti v šolo:

Šolski avtobusi morajo biti dostopni. Vsi šolarji morajo imeti možnost sodelovati v vseh dejavnostih, kot je npr. telovadba ... (Blake, Irska).

Prilagojen prevoz za šolarje s fizično invalidnostjo, slepi šolarji pa uporabljajo javni prevoz kot vsi drugi šolarji (Reinis in Georgs, Latvija; Lillý, Islandija; Elisabeth, Estonija).

Imamo tudi možnost najema taksija, vendar pa imamo omejen proračun, zato lahko to možnost uporabimo le nekajkrat (Elisabeth, Estonija).

Dostopnost v šoli:

Šola je dostopna za šolarje s fizičnimi invalidnostmi in za uporabnike invalidskih vozičkov, npr. klančine, dvigala, dostopne sanitarije itd. (Matteo, Italija; Georgios, Grčija; Lillý in Hrefna, Islandija; Rolf in Casper, Danska; Dénes in Borbála, Madžarska; Tom in Paul, Nemčija; Miguel Ângelo, Portugalska; Kristina in Tova, Švedska).

Na naši srednji šoli imamo dvigala, še vedno pa je veliko stopnic. Zgradba ima štiri nadstropja in imeti moraš ključ za uporabo dvigala, kar uporabo zelo oteži. Šola je obljubila, da bo situacijo izboljšala (Eelis, Finska).

Ob izdelavi načrtov za prenovo šole je treba upoštevati fizične ovire. Zagotoviti je treba dovolj sredstev iz proračuna (Robert, Združeno kraljestvo – Severna Irska).

Moja šola se trudi najti sredstva za odstranitev preostalih ovir, vendar je to težko (Natalia in Marcin, Poljska).

Ker je bila šola obnovljena pred dvema letoma, so razmere zelo dobre. Še vedno je precej hrupa zaradi drugih šolarjev, kar lahko predstavlja fizično oviro zame (David, Portugalska).

Dvigalo je, vendar pa ne moreš dostopati do zgradbe, če si uporabnik invalidskega vozička (Jakob, Avstrija).

Imamo dvigalo, vendar pa je vrata težko odpreti (Paul, Nemčija).

Na moji šoli so na hodnikih luči, ki zasvetijo, ko greš v razred. So klančine in ograje za osebe, ki imajo težave z mobilnostjo ali ki so v invalidskih vozičkih. Učitelji so bili izobraženi o tem, kako delati z osebami, ki imajo učne težave. Pomaga nam tudi logoped, da se lahko učimo na enak način, kot naši vrstniki (Javier, Španija).

V učilnici mi pomaga spremljevalec. Dvigalo je bilo prilagojeno, saj sta na šoli dva uporabnika invalidskih vozičkov. Obstajajo določeni tveganja v primeru požara v šoli. Nekega dne smo imeli požarno vajo in moral sem iti po stopnicah navzdol, zato so me drugi šolarji nesli in bilo me je zelo strah (Lucas, Belgija – flamsko govoreča skupnost).

Dostopnost v razredu:

Šola uporablja brajico za slepe učence. Učna gradiva so na voljo v brajici (Tova, Švedska; Reinis in Georgs, Latvija; Emili in Elisabeth, Estonija).

Imam slušno omejitev. Zato imam slušalke, ki jih povežem, da bolje slišim. Učitelji so motivirani za to, da izvedo več o različnih invalidnostih, da nam pomagajo pri premagovanju težav (Lucía, Španija).

Tudi težke torbe s knjigami so lahko fizično breme. E-knjige, prenosniki in tablice so prava izbira (Dénes, Madžarska).

Slika 3. Mladi delegati (Jack Love, Združeno kraljestvo – Severna Irska; Blake O’Gorman, Irska; Nakita Hallissey, Irska; in Robert Gault, Združeno kraljestvo – Severna Irska) so podali svoja mnenja

3. Razbijanje stereotipov

Tretje sporočilo – *Razbijanje stereotipov* – se v celoti nanaša na koncept »normalnosti«. Če sprejmemo dejstvo, da smo vsi različni, kdo je potem »normalen«?

- Ključ do spodbujanja vzajemnega spoštovanja in tolerance je posredovanje zanesljivih informacij o različnih potrebah učencev učiteljem, šolskemu osebju, mladim, družinam in podpornim službam.
- Raznolikost je treba dojemati kot pozitivno dejstvo; »videti invalidnost kot normalno« mora postati skupna vrednota.
- Vsakdo je drugačen in vsakdo mora biti sprejet. Toleranca temelji na medsebojnem razumevanju.
- Izobraževalna skupnost se mora bolj zavedati invalidov in biti do njih bolj tolerantna.

Potrebne so dobre informacije – na primer o boju proti diskriminaciji in nadlegovanju – da se zagotovi sprejemanj te pomembne ideje. Zadevne informacije je treba nasloviti na učitelje, šolsko osebje – vključno z vodstvom, sošolce, družine in vse službe, ki so vključene v šolo, z namenom spreminjanja stališč.

Najboljši izid bo vzajemno spoštovanje in toleranca. Raznolikost ni izziv, pač pa pozitivna in normalna situacija; invalidnost ni nenormalna; toleranca temelji na medsebojnem razumevanju. Mladi so izpostavili, da se morajo stališča spremeniti, tako da bodo upoštevani zaradi tega, kar LAHKO naredijo in ne zaradi svoje invalidnosti.

Primeri delegatov

Ozaveščanje:

Usposabljanje proti diskriminaciji in proti nadlegovanju bi pomagalo. Upoštevani bi morali biti zaradi tega, kar počnemo, in ne zaradi našega videza (Lucie, Češka republika).

Učenci so negotovi, kako se soočiti z invalidnostjo. Počutim se napadenega in sem žalosten, kadar čutim, da me intenzivno opazujejo (Johannes, Nemčija).

Lahko je biti proti ljudem, ki jih ne razumeš. Pojasniti je treba, kako je biti slep, saj tako ljudem daš priložnost, da te razumejo (Emelie, Sweden).

Potrebno je več spoštovanja in razumevanja s strani učiteljev. Učenci s posebnimi potrebami se ne bi smeli počutiti kot izobčenci. Vsi otroci bi se morali počutiti kot del skupine (Jack, Združeno kraljestvo – Severna Irska).

Obstajajo učitelji, ki verjamejo, da smo zato, ker smo gluhi ali invalidni, manj pomembni od drugih učencev. Treba jih je izobraziti. Zavedajte se, da smo prav taki, kot drugi (Céline, Florence in Lara, Luksemburg).

Verjamem, da mora družba sprejeti vsakogar takega, kot je. Ne le z njihovo invalidnostjo. Pač pa tudi z njihovim spolom, raso, z njihovimi hobiji. Verjamem, da smo dosegli kar dobro raven tolerance. Vendar pa nas čaka še nekaj dela. Najboljše orodje za boj proti diskriminaciji je toleranca. Izboljšati moramo ozaveščenost o razlikah med nami (Adrià, moderatorka, Španija).

Organizirati kampanje proti nadlegovanju. Poskušati komunicirati in vzdrževati stike z učenci s posebnimi izobraževalnimi potrebami, jih vabiti na družabne dogodke in dejavnosti (Agné in Kornelijus, Litva).

Izboljšati moramo ozaveščenost o učencih invalidih: drugi učenci ne vedo, kaj bi rekli in se bojijo užaliti otroke z invalidnostmi. Učitelji potrebujejo več usposabljanja, šole pa potrebujejo več podpore s strani oblasti (Elisabeth, Estonija).

Komunikacija je ključnega pomena. Komunikacija o tem, kaj je bilo dobro opravljeno. Deljenje izkušenj. Posebni sveti za doseganje inkluzije. Pomočniki iz vrst vrstnikov, prostovoljci v razredih. Učitelji bi morali poslušati učence in biti vrstniki (Derrick in Mark, Združeno kraljestvo – Škotska; Saul in Alexander, Združeno kraljestvo – Anglija).

Pozitivne izkušnje:

Včasih so organizirane »učne ure tolerance«. Moja šola poudarja enako obravnavo (Natalia, Poljska).

Moji sošolci se šalijo o moji slepoti in to pomaga ter sprosti ljudi. Zakaj ljudje nadlegujejo? Tega ne počnejo namenoma; naučiti se moram, da tega ne vzamem resno (Tova, Švedska).

Stališče učiteljev zelo pomaga (Isaac, Malta).

Na začetku nisem zares razumela invalidov. Vendar pa s to konferenco bolje razumem, kako se invalidi počutijo in s kakšnimi težavami so se soočili (Lara, Luksemburg).

Nobenega nadlegovanja; dobra šola za obiskovanje (Pinja, Finska).

Imamo projekt, v katerem vsem učencem povežemo oči, da bolje razumejo situacijo slepih učencev. Poskusili smo tudi uporabljati palice za hojo, da je lahko vsak učenec poskusil, kakšne so invalidnosti drugega (Emili, Estonija; Eelis, Finska; Reinis, Latvija).

Že v mladih letih se naučimo, da ne izhajamo vsi iz enakega okolja. Zato v razredu ne razmišljamo o razlikah (Lillý, Islandija).

4. Raznolikost je mešanica, inkluzija pa je tisto, zaradi česar mešanica deluje

Četrto sporočilo temelji na sloganu, ki so ga uporabili nekateri mladi – *Raznolikost je mešanica, inkluzija pa je tisto, zaradi česar mešanica deluje*:

- Vsakdo bi se moral osredotočiti na to, kaj je *mogoče* narediti, in ne na to, česar ni mogoče narediti.
- Izobraževanje mora biti v celoti dostopno in mora upoštevati potrebe vseh učencev kot temelj za kakovostno izobraževanje za vse.
- Sodelovanje med učitelji in drugimi strokovnjaki ter zagotavljanje dobrih priložnosti za usposabljanje sta bistvenega pomena.
- Ključno je zagotavljanje potrebne človeške in/ali tehnične podpore s strani učiteljev in sošolcev.

Mladi so izpostavili pozitivni učinek izvajanja izobraževalnih ukrepov, kot so posamezni izobraževalni načrti, prilagojeni programi, uporaba tehničnih pripomočkov, podpora, ki jo zagotavljajo podporni učitelji ali pomočniki, delo v majhnih skupinah, pa tudi fleksibilna organizacija testov (pisni ali ustni testi, kjer je, na primer, zagotovljen dodatni čas itd.). Poudarili so, da so testi zaradi dodatnega časa zanje manj stresni.

Glavna želja mladih je bila, naj se učitelji in drugo osebje vedno osredotočijo na to, kar je mogoče narediti, in ne na to, česar ni mogoče narediti, ter naj jim pomagajo in jih podpirajo. Upoštevanje potreb vseh učencev vključuje krepitev prednosti in zmožnosti namesto osredotočanja na pomanjkljivosti. Navedli so tudi, da so se naučili, da imajo pravico do pomoči, če jo potrebujejo. Polno dostopno izobraževanje je temelj za kakovostno izobraževanje za vse. Mladi so se zavedali, da učitelji in sošolci igrajo ključno vlogo pri njihovi podpori. Učitelji in sošolci potrebujejo več informacij in usposabljanja na različnih ravneh, glede na njihove vloge. Rezultat bo boljša podpora in razumevanje učnih potreb.

Mladi so izpostavili tudi potrebo po boljšem sodelovanju med učitelji, ne le za zagotavljanje potrebne podpore, pač pa tudi za zagotavljanje boljših obdobij prehoda v času njihovega izobraževanja.

Primeri delegatov

Predlogi za učitelje:

Učitelji se morajo osredotočiti na moja močna področja in ne na pomanjkljivosti (Michaela, Češka republika).

Učitelji se trudijo snov pojasniti na razumljiv način in omogočijo pomoč, kadar je potrebna, učimo se v parih ali v skupinah (Jakob in Til, Avstrija; Kristina, Švedska).

Osebne izkušnje:

Občutek imam, da me je moja šola želela integrirati, medtem ko me nekatere druge niso. Učitelj za posebne potrebe je pri tem veliko pomagal (João, moderator, Portugalska).

Imam pozitivne in negativne izkušnje z učitelji in sošolci. Lahko te izolirajo ali ti pomagajo. Če se jim zdim »zanimiv«, to negativno vpliva na moje učenje (Robert, Združeno kraljestvo – Severna Irska).

Težko mi je povedati, kaj potrebujem, vendar se moram naučiti prositi za to in to tudi dobiti (Johannes, Nemčija).

Vsi učitelji in sošolci pomagajo in nudijo podporo, zato v šolo hodim z veseljem (Borbála, Madžarska; Miguel Ângelo, Portugalska).

Rada bi povedala, da se imamo v naši šoli odlično, tako z drugimi učenci kot z našimi učitelji (Georgia, Ciper).

Moja šola zelo dobro poskrbi zame in je dobro prilagojena (Primož, Slovenija).

Podporni ukrepi:

Imamo podporne učitelje (Jakob, Avstrija; Michaela, Češka republika; Tom, Nemčija; Kristina, Švedska; Matteo, Italija; Dénes, Madžarska).

Učitelji počakajo in po potrebi dajo dodaten čas tistim, ki prosijo zanj. Imamo poseben prostor za sprostitev, za čas zase (Nakita, Irska; Andrea in Isaac, Malta).

Učitelji priskrbijo različna gradiva v skladu s potrebami učencev. Po potrebi nam dajo dodaten čas (Dénes, Madžarska; Maros, Slovaška).

V razredu imam pomočnika, ki mi pomaga, da razumem in mi pojasni učno snov (Mathilde in Thelma, Francija; Jade in Lucas, Belgija – flamsko govoreča skupnost).

Namesto pisnih testov so organizirani ustni testi (Jade in Lucas, Belgija – flamsko govoreča skupnost).

Šola ima poseben tiskalnik brajice, tako da so vsi testi natisnjeni v brajici (Georgs, Latvija).

Obstajajo možnosti razdelitve prostora, da ustvarimo več tihih območij (Casper, Danska).

25–30 učencev v razredu, kar je nekoliko preveč za moje potrebe. Včasih tolmač zgreši bistvo, vendar mi prijatelji pojasnijo, kaj se dogaja (Eelis, Finska).

Ozaveščanje:

Mislim, da je invalidnost včasih nekoliko zanemarjena. Govorimo o invalidnosti, ne da bi vedeli, kakšno trpljenje skriva ta beseda. Postaviti se moramo na njihovo mesto. Ljudje bi se morali zavedati in pomagati invalidnim osebam imeti boljše življenje (Lorenzo, Italija).

Sporočilo, ki ga želim poslati, je, ko neinvalidne osebe spoznajo, da so obkrožene z invalidnimi osebami, želijo poskrbeti zanje kot za brata ali sestro (Matteo, Italy).

Boljše razumevanje vodi v manj nadlegovanja. Občutek pripadnosti preprečuje nadlegovanje (Lillý, Islandija; Elisabeth, Estonija).

Ne smemo posploševati: če izrazim potrebo, to ne pomeni, da taka rešitev ustreza vsem slepim (Tova, Švedska).

5. Postati polnopravni državljani

Peto sporočilo – *Postati polnopravni državljani* – se nanaša na vpliv inkluzivnega izobraževanja pri polnopravnem vključevanju v družbo:

- Vključitev v redne šole je bistvenega pomena za vključitev v družbo.
- Cilj je, da si vsi najdemo svoje mesto v družbi.

Mladi so upoštevali, da se morajo vsi učenci učiti skupaj, da lahko živijo skupaj. Navedli so, da je to prvi korak v procesu družbene vključenosti. Mlajši kot so učenci, ko se združijo, boljše je to za učenje o vzajemni toleranci in spoštovanju razlik. Od

mladih let naprej se učijo komunicirati, sprejemati in deliti različne izkušnje in prepoznavati prednosti namesto osredotočanja na pomanjkljivosti. V šoli se naučijo biti upoštevanji zaradi tega, kar lahko naredijo, in ne zaradi svoje invalidnosti ali svojega videza. To ima za posledico ne le njihovo inkluzijo v izobraževalne programe, ampak tudi njihovo vključenost v vse priložnosti dejavnosti. Mladi so navedli, da jim bo skupno učenje v šoli omogočilo, da si bodo našli svoj prostor in da bodo vključeni v družbo.

Slika 4. Intervju z Darnellom Withom z Nizozemske

Primeri delegatov

Za našo vključenost v družbo je ključnega pomena, da smo vključeni v redne šole (Andrea in Isaac, Malta; Nathan in Loïse, Švica; Mathilde in Thelma, Francija; Adriana in Mandy, Belgija – francosko govoreča skupnost; Darnell in Vincent, Nizozemska; Jade in Lucas, Belgija – flamsko govoreča skupnost).

Vsakdo bi moral imeti priložnost sodelovati pri vseh urah in učitelji bi morali pomagati to omogočiti, da bo za nas precej lažje stopiti na trg dela (Amund in Helene, Norveška).

Menim, da bi se morali učiti skupaj. Saj smo tudi v družbi skupaj. Če si delimo izobraževanje, se že naučimo, kako živeti skupaj. Saj je to znanje, ki ga pridobimo za življenje. Zahvaljujoč tem virom se naučimo biti samostojni. Zamisel tega je, da vsakdo najde svoje mesto v družbi (Adrià, moderator, Španija).

Vsi moramo komunicirati in sodelovati ter deliti izkušnje z drugimi ljudmi (Paul, Nemčija).

KONČNI KOMENTARJI

Rezultati Posveta in *Luksemburška priporočila* so skladni z zadevnimi uradnimi evropskimi in mednarodnimi dokumenti s področja posebnih potreb in inkluzivnega izobraževanja in jih dopolnjujejo.

Pet sporočil ilustrira, kako so mladi opisali svoje izobraževanje, pa tudi njihove predloge za izboljšave. Sporočila na zelo konkreten in praktičen način opisujejo nekatera načela, ki so se pojavila v mnogih študijah o inkluzivnem izobraževanju. Mladi so inkluzivno izobraževanje izpostavili kot vprašanje človekovih pravic in postavili ključna načela, kot so normalnost, toleranca, spoštovanje in državljanstvo, v središče svojih razprav. Opisali so tudi, kaj zanje pomeni univerzalno oblikovanje in zakaj imajo tutorstvo/podpora s strani vrstnikov, sodelovalno učenje in individualizirani programi pozitiven učinek na njihovo izobraževanje.

Mladi učenci so izrecno navedli, da je treba njihove glasove upoštevati pri vsakem sprejemanju odločitev, ki jih zadevajo. Za doseganje pravi inkluzije je treba sprejeti prave ukrepe v sodelovanju z vsemi vključenimi strankami. Učitelji in ravnatelji bi morali sodelovati pri zagotavljanju inkluzije; sošolci bi morali pomagati drug drugemu; usposabljanje učiteljev bi moralo zagotoviti, da učitelji vedo, kako spodbujati najboljše izobraževanje za vse in podpirati drug drugega; podporni učitelji bi morali pomagati in ne delati namesto učenca; in vse strani bi se morale osredotočiti na reševanje situacij, namesto da bi se vedli, kot da obstajajo težave.

Delegati so poudarili, da se, četudi so zaskrbljeni glede praktičnih podrobnosti, njihovi glavni zadržki nanašajo na stališča in na premagovanje predsodkov.

Priznavajo, da so v večini primerov učitelji in sošolci tolerantni in da razumejo njihovo invalidnost, če jim je le dano dovolj časa, da razumejo situacijo – izjeme so zelo redke.

Poudarek je treba nameniti ozaveščanju o invalidnosti, tako da bodo ljudje informirani o potrebah in prednostih invalidov. Pomembno je, da ne posplošujemo. Če neka rešitev ustreza eni osebi z invalidnostjo, to še ne pomeni, da so vsi učenci z invalidnostjo enaki.

Nazadnje, inkluzija se ne nanaša le na osebe z invalidnostjo, pač pa tudi na inkluzijo oseb iz različnih okolij. Nekateri mladi udeleženci so navedli, da so bili žrtve dvojne diskriminacije zaradi svoje invalidnosti in zaradi pripadnosti drugačni kulturni skupini kot njihovi vrstniki oz. zaradi priseljenskega ozadja.

Luksemburška priporočila so bila predstavljena na svetu ministrov v času srečanja »Izobraževanje, mladi, kultura in šport«, ki je potekalo 23. novembra 2015, in

Komisiji za izobraževanje, 2.–3. decembra 2015, v obravnavo in kot temelj za morebitne nadaljnje ukrepe.

Slika 5. Udeleženci evropskega posveta

SL

Sekretariat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Pisarna v Bruslju:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

